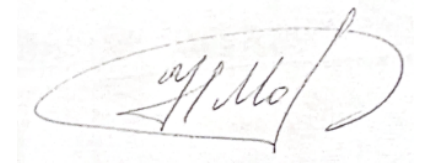

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ДНІПРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ

УДК 343.98: 343.131

МОВЧАН МИКОЛА ІВАНОВИЧ

**ОСНОВИ МЕТОДИКИ РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ
ПРАВOPOPУШЕНЬ ПРОТИ МОРАЛЬНОСТІ**

Спеціальність 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика;
судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Дніпро – 2024

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Науково-дослідному інституті публічного права.

Науковий керівник –

доктор юридичних наук, професор

Чаплинський Костянтин Олександрович,

Дніпровський державний університет внутрішніх справ,

старший науковий співробітник науково-дослідної лабораторії

превентивної діяльності та соціологічних досліджень

Навчально-наукового інституту підготовки фахівців

для підрозділів превентивної діяльності Національної поліції України.

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор

Заслужений юрист України

Тарасенко Олег Сергійович,

Національна академія внутрішніх справ,

професор кафедри оперативно-розшукової діяльності;

доктор юридичних наук, професор

Калатур Максим Васильович,

Сумська філія Харківського національного університету внутрішніх справ,

професор кафедри загальноюридичних дисциплін.

Захист відбудеться 22 листопада 2024 року о 09-00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 08.727.02 Дніпровського державного університету внутрішніх справ за адресою: 49005, м. Дніпро, просп. Науки, 26.

З дисертацією можна ознайомитись у загальній бібліотеці Дніпровського державного університету внутрішніх справ (м. Дніпро, просп. Науки, 26).

Автореферат розіслано 18 жовтня 2024 року.

Учений секретар

**спеціалізованої вченої ради
БЕРЕЗНЯК**

Василь

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Суспільна мораль є обов'язковою основою будь-якого соціуму, що прагне бути успішним і прогресивним. Наразі протиправні діяння проти моральності не є унікальними. Відтак, в умовах військової та злочинної агресії нашого «східного» сусіда, норми моралі, з одного боку, відійшли на задній план, з іншого – є як ніколи важливими. Оскільки моральні якості громадян відображаються у взаємодопомозі й у співчутті усім людям незалежно від їх громадянства. З іншого боку, як можна співчувати та допомагати окупантам та військовим злочинцям, які прийшли на наші землі грабувати та вбивати, порушуючи не тільки звичаї війни, але й усі нормальні засади співіснування. Аналізуючи розслідування кримінальних правопорушень проти моральності, зауважимо, що визначені протиправні діяння вчиняються незважаючи на будь-які процеси, які відбуваються в державі. Тому актуальність обраної тематики не викликає сумніву. Згідно з інформацією офіційного сайту Офісу Генерального прокурора України у 2019 р. було внесено в Єдиний реєстр досудових розслідувань 3044 випадки скоєння протиправних діянь проти моральності, у той час як обвинувальні акти були складені у 1894 провадженнях, у 2020 р. – 3226, обвинувальних актів – 1912, у 2021 р. – 3497, обвинувальних актів – 1917, у 2022 р. – 2902, обвинувальних актів – 2146, у 2023 р. – 3675, обвинувальних актів – 2600, у першому півріччі 2024 р. – 2661, а обвинувальні акти були складені тільки у 1500 кримінальних провадженнях. Тобто ця категорія кримінальних правопорушень щороку вчиняється на значному рівні, в той же час як кількість складених обвинувальних актів перебуває в межах 65 % проваджень. Вказані показники свідчать, що наявна методика розслідування кримінальних правопорушень проти моральності не відповідає вимогам сьогодення. Адже процес діяльності працівників різних підрозділів правоохоронних органів потребує постійної модернізації у питаннях реалізації кримінальних проваджень будь-якої категорії, у тому числі й за фактами скоєння протиправних діянь проти моральності.

Потребу створення окремої методики розслідування кримінальних правопорушень проти моральності засвідчили 96 % опитаних респондентів. Серед факторів низької якості зазначеної категорії кримінальних проваджень опитані працівники правоохоронних органів визначили такі: несвоєчасне та поверхневе здійснення окремих процесуальних дій – 64 %, неналежне процесуальне керівництво розслідуванням уповноваженою особою – 41 %, відсутність оптимальної взаємодії між працівниками різних підрозділів правоохоронних органів – 71 %, відсутність встановлення психологічного контакту для ефективного проведення допитів потерпілих і свідків – 69 %.

Теоретичним базисом проведеного дослідження щодо різних аспектів розслідування кримінальних правопорушень були фундаментальні праці різноманітних дослідників: Ю. П. Аленін, В. П. Бахін, В. К. Весельський, А. Ф. Волобуєв, І. В. Гора, В. В. Дараган, В. Г. Дрозд, М. М. Єфімов,

В. А. Журавель, А. В. Іщенко, М. В. Калатур, В. О. Коновалова, В. П. Корж, Є. Д. Лук'яничков, С. І. Мінченко, І. В. Пиріг, М. А. Погорецький, О. В. Пчеліна, М. В. Салтевський, Р. Л. Степанюк, О. Ю. Татаров, В. М. Тертишник, В. В. Тіщенко, П. В. Цимбал, К. О. Чаплинський, Ю. М. Чорноус, В. Ю. Шепітько, М. Г. Щербаковський, О. О. Юхно та ін.

Проблематику криміналістичного забезпечення розслідування окремих видів кримінальних правопорушень проти моральності досліджували такі науковці: Є. Ю. Буждиганчук, А. І. Довгань, А. Р. Ікаєв, Д. Є. Кирюха, С. Г. Кулик, К. В. Латиш, В. О. Малярова, В. Ю. Мосяженко, Р. М. Мрочко, К. Ю. Назаренко, А. А. Небитов, В. В. Приловський, Д. А. Сафонов та ін.

Серед наведених праць із цієї проблематики варто виокремити такі. К. Ю. Назаренко у дисертації «Розслідування злочинів, пов'язаних зі створенням або утриманням місць розпусти і звідництвом» (м. Дніпро, 2016 р.) сформулювала поняття криміналістичної характеристики вказаних протиправних діянь і визначила її основні структурні елементи, систематизувала обставини, що підлягають встановленню у зазначеній категорії кримінальних проваджень, здійснила системний аналіз тактичних основ забезпечення розслідування, а також надала характеристику окремим процесуальним діям. У свою чергу, К. В. Латиш у дисертації «Криміналістична характеристика та організаційно-тактичні основи розслідування вандалізму» (м. Харків, 2016 р.) через історичну призму, з аналізом зарубіжного правового регулювання визначив сутність вандалізму та запропонував його ознаки і дефініцію, побудував його криміналістичну характеристику вандалізму та охарактеризував її складові, визначив типові слідчі ситуації і запропонував систему слідчих (розшукових) дій під час досудового розслідування вандалізму. А вже В. В. Приловський у роботі «Розслідування втягнення неповнолітніх у протиправну діяльність» (м. Дніпро, 2021 р.) сформував структуру криміналістичної характеристики втягнення неповнолітніх у протиправну діяльність, охарактеризував її складові, сформулював типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування та визначив особливості профілактичної діяльності працівників правоохоронних органів стосовно виявлення й усунення причин та умов учинення кримінального правопорушення, конкретизував особливості проведення окремих слідчих (розшукових) дій. Наостанок приведемо дослідження М. М. Єфімова на тему «Теоретичні та практичні засади методики розслідування кримінальних правопорушень проти моральності» (м. Дніпро, 2021 р.), у якому автор визначив генезу концептуальних напрямків розуміння моральності як наукової категорії, сформулювати поняття криміналістичної характеристики досліджуваної категорії протиправних діянь і надав характеристику її елементів, охарактеризував окремі складові організації розслідування кримінальних правопорушень (планування, типові слідчі ситуації, версії), розкрив особливості використання спеціальних знань, охарактеризував міжнародне співробітництво в кримінальних провадженнях визначеної категорії, виокремив особливості протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, як способу

уникнення правових наслідків особами, які вчинили кримінальні правопорушення проти моральності.

Відмічаючи наукову важливість представлених та опрацьованих праць вчених-криміналістів, зазначимо, що науковці розглядали лише деякі аспекти розслідування визначеної категорії протиправних діянь. Найконцептуальнішим серед сучасних робіт вважаємо дисертацію М. М. Єфімова, але поза увагою автора залишились окремі суперечливі питання. Зокрема, нами досліджено проблематику алгоритмів дій уповноважених осіб щодо вирішення типових слідчих ситуацій розслідування кримінальних правопорушень проти моральності, реалізацію тактичних операцій відносно збору початкової інформації про обставини протиправної події та виявлення її ознак («Встановлення особи правопорушника та його співучасників», «Розшук і затримання правопорушника та його співучасників») та ін.

Наведені фактори у своїй сукупності окреслюють актуальність визначеної проблематики, її теоретичне та практичне значення, а також призвели до вибору напряму дисертаційної роботи.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами.

Дисертацію виконано відповідно до положень Стратегії національної безпеки України (Указ Президента України від 14.09.2020 № 392/2020), Стратегії кібербезпеки України (Указ Президента України від 14.05.2021 № 447/2021), Стратегії здійснення цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації системи управління державними фінансами на період до 2025 року та затвердження плану заходів щодо її реалізації (розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.11.2021 № 1467-р), Стратегії кібербезпеки України (Указ Президента України від 14.05.2021 № 447/2021), Стратегії боротьби з організованою злочинністю (розпорядження Кабінету Міністрів України від 16.09.2020 № 1126-р), Національної економічної стратегії на період до 2030 року (постанова Кабінету Міністрів України від 03.03.2021 № 179), Плану заходів з реалізації Стратегії інформаційної безпеки на період до 2025 року (розпорядження Кабінету Міністрів України від 30.03.2023 № 272-р), Порядку електронної інформаційної взаємодії Офісу Генерального прокурора та Міністерства внутрішніх справ України (спільний наказ Офісу Генерального прокурора та МВС України від 22.11.2021 № 371/846), тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок Міністерства освіти і науки на 2022-2026 роки (наказ МОН України від 03.02.2022 № 109), тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020–2024 роки (наказ МВС України від 11.06.2020 № 454), Основних напрямів наукових досліджень Науково-дослідного інституту публічного права на 2020–2024 рр.

Мета і задачі дослідження. *Мета* дисертаційного дослідження полягає у вирішенні конкретного наукового завдання з розробки теоретичних положень та криміналістичних рекомендацій щодо формування методики розслідування кримінальних правопорушень проти моральності.

Комплексність мети, її багатоплановість обумовили необхідність

вирішення таких *задач*:

- розкрити сутність і структуру криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень проти моральності;
- охарактеризувати типові способи вчинення та визначити обстановку і сліди кримінальних правопорушень проти моральності;
- встановити криміналістично важливі ознаки особи злочинця та потерпілого;
- сформулювати типові слідчі ситуації та надати алгоритми дій уповноважених осіб відповідно до них;
- виділити профілактичні заходи уповноважених осіб стосовно виявлення та усунення причин й умов учинення кримінальних правопорушень проти моральності;
- систематизувати процесуальні дії початкового етапу розслідування у досліджуваній категорії кримінальних проваджень;
- з'ясувати особливості тактичних операцій щодо збору початкової інформації про обставини протиправної події та виявлення її ознак.

Об'єктом дослідження є кримінальні процесуальні відносини, що формуються під час функціонування правоохоронних органів під час розслідування кримінальних правопорушень проти моральності.

Предмет дослідження – основи методики розслідування кримінальних правопорушень проти моральності.

Методи дослідження. Під час дослідження було використано низку загальнонаукових та спеціальних методів, що репрезентувались через призму мети, об'єкта та предмета дисертації. Базисом для застосування сукупності нижченаведених методів став *діалектичний метод*. *Формально-логічні методи* використовувались під час вивчення матеріалів кримінальних проваджень, нормативно-правових актів, теоретичних концепцій та положень, що характеризують предмет дисертації (розділи 1–3). Застосування *функціонального методу* знадобилось під час визначення особливостей реалізації тактичних операцій шляхом проведення окремих комплексів СРД, НСРД та інших процесуальних дій (підрозділи 3.1–3.2). *Статистичні методи* – під час опрацювання емпіричної та статистичної інформації з наведеної проблематики (підрозділи 1.2-1.4, розділи 2–3). Використання *системно-структурного методу* було покликано для визначення сутності та структури криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень проти моральності, а також формування типових слідчих ситуації та відповідним їм алгоритмам дій уповноважених осіб (підрозділ 1.1, підрозділ 2.1). Застосування *порівняльно-правового методу* зумовлено аналізом норм нормативно-правових актів та праць окремих дослідників відносно деяких наукових категорій криміналістики, кримінального права та процесу (розділи 1-3). *Соціологічні методи* використано під час проведення анкетування працівників правоохоронних органів та аналізу наданих ними відомостей (розділи 1–3). Завдяки застосуванню *методу синтезу* підготовлено висновки після кожного розділу та загальні висновки дисертації (розділи 1–3).

Емпіричну основу дослідження становлять проаналізовані відомості Офісу Генерального прокурора України за 2019-2024 рр. та опрацьовані дані кримінальних проваджень за 2019-2024 рр. Зокрема, було розглянуто матеріали 328 кримінальних проваджень з питань, необхідних для розкриття предмету дисертації у Вінницькій, Дніпропетровській, Донецькій, Закарпатській, Запорізькій, Івано-Франківській, Кіровоградській, Київській, Луганській, Миколаївській, Одеській, Полтавській, Сумській, Харківській, Херсонській, Черкаській та Чернігівській областях, м. Київ. До того ж, було проведено анкетування 195 працівників підрозділів органів досудового розслідування, 152 співробітників підрозділів дізнання, 247 працівників оперативних підрозділів, 96 співробітників прокуратури та 71 працівник експертних установ МВС України. Також під час реалізації вказаного дослідження використовувався власний досвід роботи у підрозділах Національної поліції України.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що дисертація є першим у вітчизняній науці комплексним монографічним дослідженням теоретичних і практичних основ методики розслідування кримінальних правопорушень проти моральності, у якому сформульовано низку наукових положень, висновків і практичних рекомендацій, спрямованих на підвищення ефективності діяльності органів досудового розслідування Національної поліції України, що вирізняються науковою новизною та мають важливе теоретичне і практичне значення, зокрема:

вперше:

– сформовано алгоритми вирішення типових слідчих ситуацій, що виникають під час вчинення протиправних діянь досліджуваної категорії, а саме: 1) *відносно першої ситуації*, головним завданням є встановлення осіб, причетних до вчинення кримінальних правопорушень проти моральності. Для розв'язання вказаної слідчої ситуації проводяться такі процесуальні дії: огляд місця події; допити потерпілих і свідків події; розшук особи правопорушника за «гарячими» слідами; вилучення відеозаписів із камер зовнішнього спостереження закладів, що розташовані поряд; призначення експертиз; 2) *друга ситуація* характерна для протиправного діяння, вчиненого без свідків. У цьому випадку вже на початковому етапі розслідування зібрано певну кількість доказової інформації, а подальші дії мають бути спрямовані на встановлення особи правопорушника. Відповідно до цих умов можливими є наступні дії: огляд місця події, допит свідків, виявлення та забезпечення збереження опитування очевидців, протоколу огляду місця події, допиту потерпілих тощо, призначення та проведення судових експертиз; 3) *третьою ситуацією* характеризується тим, що надійшла інформація щодо вчиненого протиправного діяння, особу злочинця не встановлено, доказова інформація не достатня. Встановлено, що у цьому випадку потрібно проводити такі процесуальні дії: огляд місця події, допити потерпілих, допити свідків, призначення та проведення експертизи, НСРД і розшукові заходи, спрямовані на встановлення особи злочинця; 4) *четверта ситуація* характерна тим, що доказова інформація майже повністю відсутня, тому, окрім вищезазначених,

додається комплекс заходів із реалізації тактичної операції з виявлення свідків та очевидців визначеного протиправного діяння;

– визначено сукупність заходів для здійснення тактичної операції «Встановлення особи правопорушника та його співучасників»: огляд місця події (порностудія, сауна, номер в готелі, кладовище); огляд електронно-обчислювальної техніки для встановлення можливих протиправних діянь (створення порнографічних матеріалів); допити потерпілих і свідків; встановлення та зняття записів з відеокамер зовнішнього спостереження (відеокамери в місцях розпусти, порностудіях); тимчасовий доступ до речей і документів; тимчасове вилучення майна; з'ясування місцезнаходження правопорушника; направлення запитів стосовно надання правоохоронними органами, органами державної влади й управління та місцевого самоврядування інформації, яка має значення для кримінального провадження за фактами вчинення кримінальних правопорушень проти моральності;

– встановлено перелік заходів для реалізації тактичної операції «Розшук і затримання правопорушника та його співучасників», зокрема: обшуки за місцем проживання та інших ймовірних місць знаходження правопорушника; допити підозрюваного для встановлення ймовірних співучасників кримінального правопорушення; здійснення затримання його співучасників (членів ОЗГ, які задіяні у протиправній діяльності – звідники, сутенери, утримувачі місць розпусти); обмін даними між окремими підрозділами правоохоронних органів стосовно реагування на кримінальні правопорушення проти моральності; призначення судових експертів;

удосконалено:

– наукові підходи до класифікації типових способів підготовки, безпосереднього вчинення та приховування кримінальних правопорушень проти моральності;

– характеристику слідової картини досліджуваної категорії протиправних діянь шляхом надання відомостей відносно матеріальної (сліди рук, взуття, ЕОТ) та ідеальної (показання потерпілих, свідків, підозрюваних) інформації;

– сукупність типових слідчих ситуацій, що складаються у досліджуваній категорії кримінальних проваджень, зокрема: а) наявні достатні дані про вчинення протиправного діяння конкретною особою (особами), наявна повна доказова інформація – 18 %; б) наявні відомості про вчинення протиправного діяння, особу злочинця не встановлено, наявна певна доказова інформація – 29 %; в) наявні відомості про вчинення протиправного діяння, особу злочинця не встановлено, доказова інформація не достатня – 34 %; г) наявні відомості про вчинення протиправного діяння, особу злочинця не встановлено, доказова інформація майже повністю відсутня – 14 %; д) наявні відомості про факт вчинення протиправних діянь проти моральності, одержані під час проведення процесуальних дій за іншим кримінальним провадженням – 5 %.

– систему профілактичних заходів, що можуть здійснюватись відповідними уповноваженими особами окремих підрозділів правоохоронних органів відносно усунення причин і умов учинення кримінальних

правопорушень проти моральності: а) повідомлення населення через засоби масової інформації про юридичну відповідальність за вчинення протиправної діяльності у сфері моральності; б) проведення дискусій у друкованих засобах масової інформації з актуальних питань моралі; в) здійснення правового виховання населення; г) реалізація загальної віктимологічної профілактики серед осіб різних вікових груп (особливо – малолітніх та неповнолітніх); д) виявлення осіб, готових до антисуспільної поведінки у сфері моральності; е) вивчення матеріалів кримінальних проваджень для з'ясування та усунення умов і причин, що сприяли вчиненню кримінальних правопорушень;

– перелік осіб, яких може включати до складу слідчо-оперативної групи уповноважена особа: експертів НДЕКЦ – для збору доказової інформації біологічного походження та інших специфічних відомостей; співробітників підрозділів кіберполіції – для вилучення доказової інформації з ЕОТ (смартфонів, комп'ютерів, планшетів), які можуть бути виявлені на місці події; працівників патрульної поліції – для охорони місця події; співробітників оперативних підрозділів – для здійснення розшукових заходів, затримання злочинців за «гарячими» слідами тощо;

– рекомендації щодо зміни норми чинного КПК України таким чином, щоб було вказано обов'язок уповноважених осіб (слідчих, прокурорів, детективів, дізнавачів) проводити відповідні процесуальні заходи для усунення умов і причин, що впливають на скоєння кримінальних правопорушень;

дістали подальшого розвитку:

– наукові положення щодо фундаментальних криміналістичних та кримінально-процесуальних категорій (кримінальне провадження, криміналістична характеристика, версія, типова слідча ситуація, профілактична діяльність, тактична операція);

– структура криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень проти моральності, в якій вирізнено наступні складові: спосіб кримінального правопорушення, обстановка і слідова картина протиправного діяння, особа потерпілого та особа правопорушника;

– сукупність даних стосовно обстановки вчинення досліджуваної категорії протиправних діянь завдяки опрацюванню просторово-часових і соціальних факторів;

– визначення типової слідчої ситуації як сукупності обставин кримінального правопорушення, які склалися на певному етапі досудового розслідування та мають розшукове значення для найбільш ефективного та швидкого здійснення кримінального провадження.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що викладені й аргументовані в дисертації теоретичні положення, висновки та практичні рекомендації впроваджені та використовуються у:

– *законотворчій діяльності* – для удосконалення законодавства у сфері попередження кримінальних правопорушень проти моральності, викладено низку рекомендацій стосовно внесення змін і доповнень до діючого Кримінального процесуального кодексу України;

– *науковій діяльності* – для удосконалення методики розслідування кримінальних правопорушень проти моральності (акти впровадження Національної академії внутрішніх справ від 24 квітня 2024 р., Дніпровського державного університету внутрішніх справ від 30 травня 2024 р.);

– *освітньому процесі* – під час викладання навчальних дисциплін «Організація розслідування кримінальних правопорушень», «Криміналістика», «Кримінальний процес», «Оперативно-розшукова діяльність», «Криміналістичні засоби та методи розслідування кримінальних правопорушень». а також підготовці підручників і навчальних посібників (акти впровадження Національної академії внутрішніх справ від 15 квітня 2024 р., Інституту права та суспільних відносин Відкритого міжнародного Університету розвитку людини «Україна» від 13 травня 2024 р.);

– *правозастосовній діяльності* – для вдосконалення діяльності органів досудового розслідування, оперативних та експертних підрозділів Національної поліції (акти впровадження Управління стратегічних розслідувань в Дніпропетровській області ДСР Національної поліції України від 25 березня 2024 р., Головного слідчого управління Національної поліції України від 16 жовтня 2024 р.).

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні положення й висновки дисертації оприлюднено на міжнародних науково-практичних конференціях: «Виклики сучасності та наукові підходи до їх вирішення» (м. Київ, 2020 р.), «Науково-практичні засади розвитку наукової думки на сучасному етапі державотворення» (м. Київ, 2021 р.).

Публікації. Основні положення та результати дисертації відображено у семи наукових публікаціях, із яких чотири статті – у виданнях, включених МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук, одна – у закордонному юридичному виданні, дві – у збірниках тез наукових доповідей, оприлюднених на міжнародних науково-практичних конференціях.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається з основної частини (вступу, трьох розділів, що містять вісім підрозділів, висновків), списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 215 сторінок, з яких 140 сторінок основного тексту. Список використаних джерел налічує 187 найменувань і займає 22 сторінки, 4 додатки викладено на 32-х сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, визначено ступінь опрацювання проблематики, зв'язок праці з науковими програмами, планами і темами, сформульовано мету та задачі, викладено об'єкт та предмет роботи, з'ясовано методи й емпіричну базу дисертації, встановлено наукову новизну і практичне значення одержаних результатів, надано відомості про існуючі публікації й апробацію деяких положень дослідження, сформовано структуру та об'єм дослідження.

Розділ 1 «Теоретичні основи формування криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень проти моральності» нараховує чотири підрозділи, в яких надано формулювання поняття, сутності та структури криміналістичної характеристики досліджуваної категорії протиправних діянь, а також охарактеризовано її складові.

У підрозділі 1.1 «Сутність та структура криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень проти моральності» на базі наукових праць учених-криміналістів (Є. Ю. Буждиганчук, М. М. Єфімов, В. О. Малярова, К. О. Чаплинський) проведено криміналістичний аналіз визначеної категорії протиправних діянь.

З'ясовано, що криміналістична характеристика кримінальних правопорушень є відносно новою науковою категорією в криміналістиці, оскільки виникла та почала розвиватися у другій половині ХХ сторіччя. Стосовно доцільності її розробки і впровадження протягом усього часу її існування точаться постійні дискусії серед вчених-криміналістів, а також практичних працівників різноманітних підрозділів правоохоронних органів. Прибічники формування криміналістичної характеристики вказують на практичне застосування визначеної криміналістичної категорії через використання під час побудови версій, типових слідчих ситуацій, а також для ефективною реалізації різноманітних процесуальних дій (допит, одночасний допит раніше допитаних осіб, огляд місця події). Противники її використання наголошують на обов'язковому опрацюванні великого масиву кримінальних проваджень конкретної категорії для репрезентативності дослідження.

Підтримується твердження дослідників В. О. Лазарева, В. В. Лисенка, В. Ю. Мосяженко, Р. Л. Степанюка, які наголошують на тому, що криміналістична характеристика кримінальних правопорушень є динамічною науковою категорією. Інакше кажучи, через певні умови об'єктивної дійсності вона має особливість змінюватись. У той же час, застосування криміналістичної характеристики надає різноманітні важелі впливу працівника різних підрозділів правоохоронних органів. Приміром, за конкретними способами та обстановкою учинення існує можливість висунути версію стосовно особи правопорушника. З іншого боку, знаючи характерні ознаки та властивості правопорушника можна висунути версію відносно вчинення нею кримінальних правопорушень, що на даний момент не були розкриті.

Зроблено висновок, що наразі не повністю проаналізованою застається проблематика криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень проти моральності. На основі опитування респондентів було визначено, що 91 % із них вважає одним із найбільш перспективних напрямів підвищення ефективності розслідування вказаних протиправних діянь побудову системи стабільних кореляційних зв'язків між складовими криміналістичної характеристики.

Сформульовано авторське визначення криміналістичної характеристики. Вирізнено складові криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень проти моральності.

У підрозділі 1.2 «Типові способи підготовки, безпосереднього вчинення та приховування кримінального правопорушення» зазначається, що визначений елемент є однією зі складових криміналістичної характеристики будь-якого протиправного діяння. Доведено, що спосіб є основним і центральним елементом у переважній більшості криміналістичних характеристик.

На основі опрацювання матеріалів кримінальних проваджень та робіт учених-криміналістів (Є. Ю. Буждиганчук, М. М. Єфімова, К. Ю. Назаренко) встановлено, що в переважній більшості випадків (96 %) має місце повноструктурний склад (наявність усіх елементів). Це пояснюється тим, що в 95 % випадках наявні заходи приховування, а у 93 % – підготовчі заходи.

З'ясовано, що підготовчі заходи мають наступний вигляд: планування вчинення протиправного діяння – 89 %; підбір співучасників вчинення протиправного – 21 %; обрання об'єкта посягання (кладовище, меморіал, тварина, приміщення для надання та отримання послуг інтимного характеру) – 88 %; підбір осіб, які виявляють прагнення для надання послуг інтимного характеру 41 %; підбір знарядь для вчинення протиправних діянь, зокрема, для руйнування меморіалів, завдання страждань або спричинення смерті тварин, інтимні іграшки – 39 %; облаштування певного місця для вчинення протиправних дій (для надання послуг інтимного характеру, жорстокого поводження з тваринами, створення порнографічних матеріалів, створення матеріалів, які пропагують культ насильства і жорстокості, расову, національну чи релігійну нетерпимість та дискримінацію) – 32 %; розподіл ролей між співучасниками кримінального правопорушення – 18 %.

Встановлено способи безпосереднього вчинення та приховування протиправних діянь. Акцентовано увагу на проявах наруги над могилою через осквернення чи руйнування могил військовослужбовців, які загинули під час захисту України від російської агресії.

Значну увагу приділено розповсюдженню онлайн-проституції. Тобто наголошено на випадках надання послуг інтимного характеру безконтактно – завдяки застосуванню web-камер у режимі «on-line» трансляції.

У підрозділі 1.3 «Обстановка та сліди вчинення протиправного діяння» реалізовано докладний аналіз об'єктивних чинників, під час яких вчинюється кримінальне правопорушення. Доведено, що переважна більшість протиправних діянь (89 %) має чітко визначене місце скоєння.

Встановлено такі місця вчинення вказаних дій: громадські місця (вулиця, площа, двір, сквер, під'їзд будинку, автостоянка, дитячий майданчик) – 12 %; спеціально пристосовані місця – 13 %; місця приватного володіння (квартира, приватний будинок, гараж тощо) – 19 %; розважальні заклади (сауни, масажні салони, зоопарк тощо) – 56 %.

Визначено, що відносно від часу кримінальні правопорушення проти моральності здебільшого (69 %) скоюються увечері (з 18 до 24 години) і вночі (з 24 до 6 години), близько 14 % злочинів здійснюється удень (з 12 до 18 години), 19 % – уранці (з 6 до 12 години). Відповідно до сезонної складової вчинення майже не має особливостей: 29 % правопорушень скоюється навесні, 28 % –

влітку, 24 % – восени, 19 % – взимку.

Виділено типові сліди досліджуваних протиправних діянь: *ідеальні* (сліди-відображення у пам'яті осіб), з них: покази підозрюваних – 29 %, свідків – 18 %, потерпілих – 53 %; *матеріальні*: а) *сліди-відображення* (сліди рук, взуття) – 12 %; б) *сліди-предмети* (62 %), з них: документи – 24 %, ЕОТ – 31 %, грошові кошти – 13 %, засоби для використання під час вчинення протиправних діянь (друковані матеріали, що пропагують культ насильства і жорстокості, расову, національну чи релігійну нетерпимість та дискримінацію) – 24 %, рукописні записи – 4 %, інші – 4 %; в) *сліди-речовини* (26 %), з них: біологічного походження – 82 %, хімічного походження – 18 %.

З'ясовано, що слідова картина вирізняється виявленням слідів у конкретних місцях.

У підрозділі 1.4 «Криміналістична характеристика особи правопорушника та особи потерпілого» зауважено, що сукупність інформації стосовно типових ознак особи правопорушника є одним з основних елементів криміналістичної характеристики. На підставі аналізу матеріалів кримінальних проваджень встановлено, що у 73 % випадків досліджувані кримінальні правопорушення вчинюють чоловіки, у 27 % – жінки.

Акцентовано увагу, що система відомостей відносно типових ознак правопорушника дає змогу уповноваженій особі скласти найбільш вірогідний його портрет. Крім того, вказані відомості дозволяють найбільш оптимально здійснити першочергові слідчі (розшукові) дії, НСРД та інші розшукові заходи.

Визначено, що вік правопорушника має наступну характеристику: від 14 до 18 років – 8 %, від 18 до 30 років – 36 %, від 30 до 40 років – 29 %, особи віком за 40 років – 27 % випадків. Інакше кажучи, зазначена категорія протиправних діянь скоюється особами різного віку.

З'ясовано, що середню освіту мало 5 %, середню спеціальну – 13 %, базову вищу – 54 %, вищу – 28 %.

Встановлено, що деякі особи мають такі особливості: виражена антисоціальна поведінка – 91 %, зв'язки з особами антигромадської поведінки та раніше засудженими особами – 79 %, аморальні зв'язки та стосунки – 73 %.

Виявлено, що найвищий рівень віктимності складають неповнолітні особи (хлопці та дівчата) – 45 %.

Виокремлено коло осіб, які можуть виступати як потерпілі.

Розділ 2 «Організація розслідування кримінальних правопорушень проти моральності» складається з двох підрозділів, в яких надано характеристику окремим аспектам розслідування досліджуваної категорії протиправних діянь.

У підрозділі 2.1 «Типові слідчі ситуації та відповідний їм алгоритми дій уповноважених осіб» опрацьовано приводи та підстави для початку кримінального провадження. Зокрема, на основі опрацювання матеріалів кримінальних проваджень з'ясовано, що первинна інформація, яка є підставою для внесення відомостей в ЄРДР за фактом вчинення кримінальних правопорушень проти моральності надходить у правоохоронні органи з

наступних джерел: а) заяви, листи та повідомлення, що надали пересічні громадяни (очевидці відповідної події) (12 %); б) заяви, листи та повідомлення, що надали потерпілі (54 %); в) повідомлення працівників установ і організацій (17 %); г) матеріали досудового розслідування, виділені з інших кримінальних проваджень (4 %); д) матеріали, одержані при реалізації НСРД та розшукових заходів (13 %).

Зауважено, що процес розслідування будь-яких кримінальних правопорушень повинен відбуватися в певній послідовності, що забезпечить найбільш оптимальне та ефективне проведення слідчих (розшукових) дій, НСРД та інших розшукових заходів. Вказану послідовність гарантує використання типових слідчих ситуацій, які відображають максимально повне орієнтування стосовно як обставин вчиненого діяння, так і щодо особи злочинця. Дослідження зазначеного питання надасть змогу працівникам правоохоронних органів реалізовувати кримінальне провадження будь-якої категорії.

Сформульовано визначення типової слідчої ситуації. Зазначено, що типові слідчі ситуації мають надзвичайно важливе значення для процесу розслідування протиправних діянь проти моральності. Це пояснюється їх практичною спрямованістю для максимально правильного вибору процесуальних дій, які необхідно здійснювати у тій чи іншій ситуації.

Наведено сукупність типових слідчих ситуацій, що можуть скластися в досліджуваній категорії кримінальних проваджень. Сформовано алгоритми їх вирішення.

У підрозділі 2.2 *«Профілактичні заходи уповноважених осіб стосовно виявлення та усунення причин й умов учинення кримінальних правопорушень проти моральності»* акцентовано, що ефективна профілактика протиправних проявів у сфері моральності вимагає від усіх підрозділів правоохоронних органів максимально повної співпраці.

Вироблено основні напрями профілактичної діяльності щодо виявлення й усунення причин та умов учинення кримінальних правопорушень проти моральності.

Профілактику сформульовано як особливий різновид правозастосовної діяльності, що виходить з певного поєднання окремих дій і заходів, які здійснюють співробітники різних підрозділів правоохоронних органів з метою усунення причин й умов учинення протиправних діянь.

Виокремлено причини та умови, що впливають на вчинення кримінальних правопорушень проти моральності, зокрема: невідповідність чинних нормативно-правових актів реаліям сьогодення – 89 %; поширене рекламування у засобах масової інформації, різноманітних застосунках, соціальних мережах (Facebook, Instagram, Twiter, Telegram, Viber) фактів порнографічно інформації, відомостей, які пропагують культ насильства і жорстокості, расову, національну чи релігійну нетерпимість та дискримінацію тощо – 98 %; наявність нормативно-правових колізій стосовно оптимального здійснення моральних норм у суспільстві – 65 %; значна кількість послуг

інтимного характеру – 87 %; прогалини у кримінальному законодавстві (Кримінальному кодексі України, Пленумах Верховного суду, ратифіковані Конвенції та Меморандуми) – 48 %; розбіжність судової практики стосовно кримінальних правопорушень проти моральності – 54 %; втрата історичних традицій, моральних та етичних норм – 67 %; допомога протиправним діям корумпованих чиновників – 32 %.

На базі опитування працівників правоохоронних органів сформовано перелік профілактичних заходів, що можуть здійснюватися уповноваженими особами у кримінальних провадженнях для попередження кримінальних правопорушень.

Розділ 3 «Тактика проведення окремих процесуальних при розслідуванні кримінальних правопорушень проти моральності» нараховує три підрозділи, в яких опрацьовано початковий етап розслідування досліджуваної категорії протиправних діянь, а також перспективи оптимізації здійснення кримінальних проваджень шляхом проведення комплексів процесуальних дій у вигляді тактичних операцій.

У підрозділі 3.1 *«Початковий етап розслідування в досліджуваній категорії кримінальних проваджень»* на основі аналізу праць низки науковців (І. І. Когутич, Г. В. Москаленко, В. В. Тіщенко, К. Г. Шеленін) досліджено початковий етап розслідування кримінальних правопорушень проти моральності.

Зауважено, що початковий етап розслідування кримінальних правопорушень викликає найменше суперечок серед вчених-криміналістів. Майже всі одногосно підтримують позицію стосовно необхідності якнайшвидшого проведення різноманітних процесуальних дій, які повинні бути направлені на збирання доказової інформації. Суперечки існують відносно моменту його початку (з моменту вчинення протиправного діяння, з моменту внесення відомостей в ЄРДР) та назви (початковий, первинний, первісний). У той же час, сукупність слідчих (розшукових) дій, НСРД та інших заходів в основному відрізняється лише через конкретне кримінальне правопорушення, яке було вчинене.

Встановлено процесуальні дії, які проводяться під час його реалізації. Визначено, що крім учасників СОГ уповноважена особа (слідчий або дізнавач) має можливість залучити до проведення огляду місця події різноманітних спеціалістів для максимально ефективного збирання доказової інформації.

Зазначено, що у кримінальних провадженнях за фактом вчинення протиправних діянь проти моральності слід включати до складу СОГ таких осіб як: експертів НДЕКЦ – для виявлення й фіксації доказової інформації біологічного походження та інших специфічних відомостей; співробітників підрозділів кіберполіції – для вилучення доказової інформації з ЕОТ (смартфонів, комп'ютерів, планшетів), що можуть бути виявлені на місці події; працівників патрульної поліції – для охорони місця події; співробітників оперативних підрозділів – для здійснення розшукових заходів, затримання

злочинців за «гарячими» слідами та опитування громадян стосовно злочинної події.

Вказано характеристики місць зосередження доказової інформації як специфіки огляду місця події у досліджуваній категорії кримінальних проваджень.

У підрозділі 3.2 «Особливості тактичних операцій відносно збирання початкової інформації про обставини протиправної події та виявлення її ознак» наголошено на особливостях проведення комплексів слідчих (розшукових) дій, НСРД, процесуальних і розшукових заходів та інших дій, завдяки яким здійснюються окремі тактичні операції.

Запропоновано формулювання тактичної операції як сукупності слідчих (розшукових) дій, НСРД, інших процесуальних дій та розшукових заходів, що спрямовані на вирішенні конкретного тактичного завдання, яке має важливе значення у кримінальному провадженні.

Наголошено на необхідності реалізації таких тактичних операцій як «Встановлення особи правопорушника та його співучасників» та «Розшук і затримання правопорушника та його співучасників». Охарактеризовано конкретні заходи для їх успішного вирішення.

Наголошено на особливостях проведення освідування за участю неповнолітнього (65 %), оскільки визначена категорія осіб через досить незрілі моральні якості може відчути непотрібні переживання.

Встановлено, що допит потерпілих і свідків є одними з першочергових слідчих (розшукових) дій, що у комплексі з оглядом місця події та освідуванням надасть оптимальну кількість доказової інформації для проведення подальших процесуальних дій. Вказано на важливості допиту осіб, які утримують місця розпусти (власник житла, адміністратор готелю), а також допоміжного персоналу (охоронці, водії).

Визначено основні завдання допиту вказаних категорій осіб: а) отримання інформації про особу правопорушника (його зовнішність, способи пересування); б) встановлення окремих обставин вчиненого кримінального правопорушення (час, місце, дії правопорушника та потерпілого); в) з'ясування інших обставин справи.

Зауважено, що переважна більшість допитів (96 %) за участі підозрюваних проводиться у конфліктних ситуаціях. Для їх вирішення запропоновано наступні тактичні прийоми: встановлення психологічного контакту – 100 %; втягнення допитуваного у суперечку з метою виявлення нових обставин, що мають значення для кримінального провадження – 68 %; використання рефлексії допитуваного – 52 %; деталізація свідчень допитуваного – 63 %; пред'явлення речових доказів допитуваним – 82 %; застосування відеозапису – 67 %; спостереження за поведінкою допитуваного – 31 % та ін.

Спираючись на узагальнення судово-слідчої практики з'ясовано, що одночасний допит двох і більше раніше допитаних осіб проводився у 88 % кримінальних проваджень, з них: за участю двох осіб – 98 %; за участю трьох

осіб – 2 %; за участю більше ніж три особи – випадки відсутні. Переважна більшість респондентів (97 %) вважає одночасний допит двох раніше допитаних осіб однією з найбільш ефективних процесуальних дій.

З'ясовано, що тимчасовий доступ до речей і документів для подальшого тимчасового вилучення майна (ЕОТ, засоби та знаряддя вчинення протиправних дій, смартфони, технічне обладнання) дозволяє вирішувати низку завдань, серед яких варто виокремити наступні: а) встановлення переліку задіяних осіб у вчиненні протиправних діянь; б) визначення ролі кожного учасника організованої групи у вчиненому протиправному діянні; в) дослідження окремих обставин кримінального правопорушення (час, місце, спосіб тощо).

На основі опрацювання матеріалів судово-слідчої практики визначено, що обшуки здебільшого проводилися у наступних місцях: а) місце проживання підозрюваного (звідника, сутенера тощо) – 81 %; б) транспортні засоби – 9 %; в) місце роботи підозрюваного – 10 %.

Надано перелік об'єктів, які необхідно виявляти та вилучати під час проведення обшуку у досліджуваній категорії кримінальних проваджень, а саме: ЕОТ (ноутбуки, системні блоки, планшети, модеми, флеш-накопичувачі, технічне обладнання) – 87 %; засоби зв'язку (стаціонарні телефони, смартфони, факси) – 76 %; документи, що містять інформацію про вчинене протиправне діяння – 13 %.

ВИСНОВКИ

У дисертації надано теоретичне узагальнення і сучасне опрацювання наукового завдання, що виражається у розробці теоретичних засад методики розслідування кримінальних правопорушень проти моральності та формулюванні на її основі науково аргументованих практичних рекомендацій. У результаті наукового дослідження запропоновано низку теоретичних положень, висновків і практичних рекомендацій, визначальними серед яких варто виокремити наступні:

1. Розкрито сутність і структуру криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень проти моральності. Сформульовано авторське визначення криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень як сукупності криміналістично важливих даних певного виду протиправних діянь, що формують подальші напрями кримінального провадження та створюють конкретні тактичні засоби для проведення окремих процесуальних дій. Виокремлено елементи криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень проти моральності: а) спосіб підготовки, безпосереднього вчинення та приховування кримінального правопорушення; б) обстановка вчинення протиправного діяння; в) слідова картина; г) особа потерпілого; д) особа правопорушника.

2. Охарактеризовано типові способи вчинення та визначено обстановку і сліди кримінальних правопорушень проти моральності. З'ясовано, які наявні

підготовчі заходи до вчинення досліджуваної категорії протиправних діянь. Вказано, що способи безпосереднього вчинення корелюються з диспозиціями відповідних статей Кримінального кодексу України.

Встановлено, що наявні наступні способи приховування вчинення кримінальних правопорушень проти моральності: втеча з місця вчинення протиправного діяння (92 %), у тому числі за допомогою транспортних засобів (26 %); знищення одягу, взуття (18 %); ліквідація знарядь і засобів учинення протиправних діянь (81 %); давання завідомо неправдивих показань (52 %); відмова від надання показань (61 %); використання корумпованих зв'язків у окремих підрозділах правоохоронних органів та інших державних структурах (5 %).

Наголошено на значенні обставинки та слідової картини кримінальних правопорушень проти моральності. Окреслено слідову картину протиправних діянь. З урахуванням місця вчинення кримінального правопорушення виділено та охарактеризовано групи слідів, зокрема: 1) труп тварини або її частини; 2) тілесні ушкодження, що знаходяться на тілі неповнолітньої чи малолітньої особи; 3) тілесні ушкодження, які знаходяться на тілі дорослої особи; 4) знаряддя та засоби вчинення протиправного діяння; 5) інші сліди (відеоматеріали, фотографії тощо).

3. Встановлено криміналістично важливі ознаки особи правопорушника та потерпілого.

Сформовано «портрет» ймовірного правопорушника – це переважно особи чоловічої статі, у віці від 18 до 30 років, з базовою вищою чи вищою освітою, без постійного місця роботи, здебільшого проживають у районі вчинення протиправних дій, можуть бути раніше засудженими, характеризуються вкрай антисоціальними проявами та контактами з особами антигромадської поведінки.

Виділено коло осіб, які можуть виступати як потерпілі: а) особи, втягнуті у заняття проституцією із застосуванням насильства, обману чи шантажу – 19 %; б) особи з неповних сімей або які проживають у сім'ях з незначним рівнем доходу – 7 %; в) неповнолітні й малолітні особи, втягнуті у протиправну діяльність – 31%; г) особи, які перебувають далеко від місця проживання батьків – 4 %; д) особи, які постраждали від учинення протиправних дій – 27 %; е) особи, які перебувають у зоні проведення бойових дій (збройного конфлікту) – 12 %.

4. Сформульовано типові слідчі ситуації та надано алгоритми дій уповноважених осіб відповідно до них. Наведено сукупність типових слідчих ситуацій, що складаються за даною категорією кримінальних проваджень, зокрема: 1) наявні достатні дані про вчинення протиправного діяння конкретною особою (особами), наявна повна доказова інформація – 18 %; 2) наявні відомості про вчинення протиправного діяння, особу злочинця не встановлено, наявна певна доказова інформація – 29 %; 3) наявні відомості про вчинення протиправного діяння, особу злочинця не встановлено, доказова інформація не достатня – 34 %; 4) наявні відомості про вчинення протиправного

діяння, особу злочинця не встановлено, доказова інформація майже повністю відсутня – 14 %; 5) наявні відомості щодо факту вчинення протиправних діянь проти моральності, одержані під час проведення процесуальних дій за іншим кримінальним провадженням – 5 %.

5. Виділено профілактичні заходи уповноважених осіб стосовно виявлення та усунення причин й умов учинення кримінальних правопорушень проти моральності, зокрема: а) повідомлення населення через засоби масової інформації про юридичну відповідальність за вчинення протиправної діяльності у сфері моральності – 84 %; б) проведення дискусій у друкованих засобах масової інформації з актуальних питань моралі – 69 %; в) здійснення правового виховання населення – 58 %; г) реалізація загальної віктимологічної профілактики серед осіб різних вікових груп (особливо – малолітніх та неповнолітніх) – 81 %; д) виявлення осіб, готових до антисуспільної поведінки у сфері моральності – 92 %; е) вивчення матеріалів кримінальних проваджень для з'ясування та усунення умов й причин, що сприяли вчиненню кримінальних правопорушень – 76 %.

6. Систематизовано процесуальні дії початкового етапу досудового розслідування аналізованої категорії кримінальних проваджень.

Встановлено серед них наступні: огляд місця події; допит потерпілого; допити свідків; огляд і долучення до матеріалів кримінального провадження відеозаписів, фотографій тощо; тимчасовий доступ до речей і документів; розшук і встановлення особи злочинця; аудіо-контроль особи шляхом встановлення технічних засобів в публічно недоступному місці (транспортному засобі, квартирі); візуальне спостереження за особою; негласне знання інформації з транспортних телекомунікаційних мереж; призначення експертиз та ін.

Надано характеристики місць зосередження доказової інформації як специфіки огляду місця події у досліджуваній категорії кримінальних проваджень: відзначаються невеликим колом свідків; розташовуються за місцем проведення вільного часу громадян (сауни, готелі, меморіали); вирізняються відносно обмеженою можливістю доступу.

7. З'ясовано особливості тактичних операцій відносно збирання початкової інформації щодо обставин протиправної події та виявлення її ознак. Зокрема, визначено сукупність заходів для здійснення тактичної операції «Встановлення особи правопорушника та його співучасників»: огляд місця події (сауна, масажний кабінет, порностудія, номер у готелі); огляд електронно-обчислювальної техніки для встановлення можливих протиправних діянь (створення порнографічних матеріалів); допити потерпілих і свідків; встановлення та зняття записів із відеокамер зовнішнього спостереження (камери у порностудіях, місцях розпусти); тимчасовий доступ до речей і документів; тимчасове вилучення майна; з'ясування місцезнаходження правопорушника; направлення запитів стосовно надання правоохоронними органами, органами державної влади й управління та місцевого самоврядування

інформації, що має значення для кримінального провадження за фактами вчинення кримінальних правопорушень проти моральності.

Встановлено перелік заходів для реалізації тактичної операції «Розшук і затримання правопорушника та його співучасників», зокрема: обшуки за місцем проживання та інших ймовірних місць знаходження правопорушника; допити підозрюваного для встановлення ймовірних співучасників кримінального правопорушення; здійснення затримання його співучасників (членів організованих груп, які задіяні у протиправній діяльності – звідники, сутенери, утримувачі місць розпусти); обмін даними між окремими підрозділами правоохоронних органів стосовно реагування на кримінальні правопорушення проти моральності; призначення судових експертиз та ін.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковано основні наукові результати дисертації:

1. Мовчан М. І. Типові слідчі ситуації при розслідуванні кримінальних правопорушень проти моральності: наукові дискусії. *Юридична наука*. 2020. № 3. Том 2. С. 201–205.

2. Мовчан М. І. Криміналістична характеристика як елемент методики розслідування кримінальних правопорушень проти моральності. *Держава та регіони. Серія : Право*. 2022. № 2. С. 259–263.

3. Мовчан М. І. Криміналістичний аналіз способу вчинення кримінальних правопорушень проти моральності. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 9. С. 579–582.

4. Movchan M. Scientific controversy regarding the formation of algorithms for the actions of authorized persons during the investigation of criminal offenses against morality. *KELM (Knowledge, Education, Law, Management)*. 2023. № 7. Pp. 370–374.

5. Мовчан М. І. Теоретична та практична проблематика початкового етапу розслідування кримінальних правопорушень проти моральності. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2024. Випуск 4. С. 178–184.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

6. Мовчан М. І. Наукові дискусії щодо типізації слідчих ситуацій під час розслідування кримінальних правопорушень проти моральності. *Виклики сучасності та наукові підходи до їх вирішення : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 12–13 серпня 2020 р.)*. Київ : Науково-дослідний інститут публічного права, 2020. С. 132–134.

7. Мовчан М. І. Структура криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень проти моральності: проблемні питання. *Науково-практичні засади розвитку наукової думки на сучасному етапі державотворення : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції*

(м. Київ, 22–23 вересня 2021 р.). Київ : Науково-дослідний інститут публічного права, 2021. С. 327–329.

АНОТАЦІЯ

Мовчан М. І. Основи методики розслідування кримінальних правопорушень проти моральності. – *На правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. – Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Дніпро, 2024.

У дисертації досліджено теоретичні та практичні основи методики розслідування кримінальних правопорушень проти моральності, а також сформульовано низку наукових положень, висновків і практичних рекомендацій, спрямованих на підвищення ефективності діяльності органів досудового розслідування Національної поліції України, що вирізняються науковою новизною та мають важливе теоретичне і практичне значення.

Розкрито сутність і структуру криміналістичної характеристики визначеної категорії протиправних діянь. Виокремлено її елементи: спосіб кримінального правопорушення; обстановка протиправного діяння; слідова картина; особа потерпілого; особа правопорушника. Охарактеризовано типові способи підготовки, безпосереднього вчинення та приховування кримінального правопорушення. Визначено обстановку і слідову картину правопорушення. Встановлено криміналістично важливі ознаки особи правопорушника та потерпілого. Сформульовано типові слідчі ситуації та надано алгоритми дій уповноважених осіб відповідно до них. Виділено профілактичні заходи уповноважених осіб стосовно виявлення та усунення причин й умов учинення кримінальних правопорушень проти моральності.

Систематизовано процесуальні дії початкового етапу досудового розслідування. Встановлено серед них такі: огляд місця події; допит потерпілого; допити свідків; огляд і долучення до матеріалів провадження відеозаписів, фотографій; тимчасовий доступ до речей і документів; розшук та встановлення особи злочинця; аудіо-контроль особи шляхом встановлення технічних засобів в публічно недоступному місці; візуальне спостереження за особою; негласне знаття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж; призначення експертиз.

З'ясовано особливості тактичних операцій відносно збирання початкової інформації про обставини протиправної події та виявлення її ознак. Зокрема, визначено сукупність заходів для здійснення тактичних операцій «Встановлення особи правопорушника та його співучасників» та «Розшук і затримання правопорушника та його співучасників».

Ключові слова: моральність, методика, розслідування, кримінальне правопорушення, криміналістична характеристика, типова слідча ситуація, профілактика, початковий етап, слідча (розшукова) дія, негласна слідча

(розшукова) дія, тактична операція.

SUMMARY

Movchan M. I. Basics of the methodology of investigation of criminal offenses against morality. – *The manuscript.*

The thesis is for candidate's degree of law in the field 12.00.09 – Criminal Procedure and Criminalistics; Forensic Examination; Operational-Search Activities. – Dnipro State University of Internal Affairs of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, Dnipro, 2024.

The dissertation examines the theoretical and practical foundations of the methodology of investigating criminal offenses against morality, as well as formulates a number of scientific provisions, conclusions and practical recommendations aimed at increasing the effectiveness of the pre-trial investigation bodies of the National Police of Ukraine, which are distinguished by scientific novelty and have important theoretical and practical significance. The essence and structure of the forensic characteristics of a certain category of illegal acts are revealed. Its elements are singled out: the method of preparation, direct commission and concealment of a criminal offense; the circumstances of the commission of the illegal act; trace picture; identity of the victim; the person of the offender.

Typical methods of preparation, direct commission and concealment of a criminal offense are characterized. The circumstances of its commission and the trace pattern have been determined. Criminalistically important features of the offender and the victim were established.

Typical investigative situations are formulated and algorithms for the actions of authorized persons in accordance with them are provided. Preventive measures of authorized persons regarding the identification and elimination of the causes and conditions of committing criminal offenses against morality are highlighted.

The procedural actions of the initial stage of the studied category of criminal proceedings are systematized. The following are established among them: inspection of the scene of the incident; interrogation of the victim; interrogation of witnesses; review and attachment of video recordings and photographs to the case; temporary access to things and documents; search and identification of the criminal; audio control of a person by installing technical means in a publicly inaccessible place (vehicle, apartment); visual observation of a person; tacit knowledge of information from transport telecommunication networks; appointment of examinations.

The peculiarities of tactical operations regarding the collection of initial information about the circumstances of an illegal event and the detection of its signs have been clarified. In particular, a set of measures was defined for the implementation of tactical operations «Identification of the offender and his accomplices» and «Search and detention of the offender and his accomplices».

Keywords: *morality, methodology, investigation, criminal offense, forensic characteristics, typical investigative situation, prevention, initial stage, investigative (search) action, covert investigative (search) action, tactical operation.*